

Lukeminen on iloinen asia. Se avaa ovet mielikuvituksen rajattomaan maailmaan ja rikastaa monin tavoin elämää. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden osalta tuorein kokemukseni liittyy Harry Potteriin. Lukemani perusteella ymmärrän hyvin, miksi Harry on saanut niin valtavan suosion. Minustakin olisi hauskaa pelata huispausta, jos siihen tarjoutuisi tilaisuus ja sopiva taikaluuja josta-kin löytyisi!

Maija Rask
Opetusministeri

Tämä vihjevihkonen on osa valtakunnallista opetushallinnon peruskoululais-ten luku- ja kirjoitustaidon parantamishanketta ja Äidinkielen opettajain liiton Lukuhaaste-hanketta, jonka tarkoituksena on tukea oppilaiden äidinkielen taitojen kehittämistä.

Opetushallituksen, Äidinkielen opettajain liiton ja Luokanopettajaliiton yhteistyönä kokosimme opetusvihjeitä helpottamaan ja virkistämään opettajan ja oppilaan työtä. Innostuneilla opettajilla on suuri vaikutus lukuharrastuksen herättämisessä ja lukutaidon kehittämisessä. Nuoret kirjoittajat tarvitsevat ohjausta opettajaltaan läpi kouluvuosien niin käsialan kuin sisällönkin suhteen. Tarkoituksemme on antaa ideoita äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen tehostamiseksi ja esitellä työtapoja, jotka auttavat heikkoakin oppilasta tarttumaan toimeen ja tekemään parhaansa.

Kiitokset teille kaikille, jotka olette olleet mukana eri tavalla vaikuttamassa tämän vihkosen syntyyn.

Helsingissä suvivirren aikaan 2001

Päätoimittaja
Kati Solastie
Äidinkielen opettajain liitto

Toimituskunta:

Minna Inovaara
Äidinkielen opettajain liitto

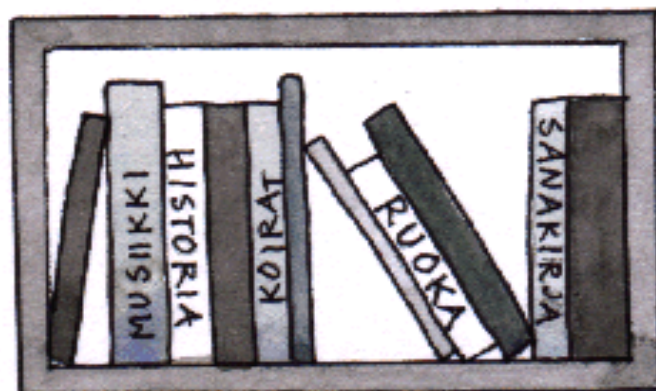
Päivi Pelli-Kouvo
Luokanopettajaliitto

Raija Perttunen
Luokanopettajaliitto

Pirjo Sinko
Opetushallitus

Pirkko Vitanen
Opetushallitus

Asta Pietilä
Opetushallitus

Parilukeminen – uusi tapa lukea

Helena Linna

Parilukemisesta on saatu erittäin myönteisiä kokemuksia kirjallisuuden opiskelussa. Parilukemisessa kaksi oppilasta lukee tekstiä yhdessä. Tekstinä voi olla lyhyt kertomus, asiateksti tai kokonainen kirja. Tekstiä luetaan jaksoissa yhtä aikaa. Lukija-

pari päättää yhdessä, millaisiin jaksoihin teksti jaetaan. Molemmat lukevat aina sovittun jakson, jonka jälkeen pari keskustele tekstin synnyttämistä ajatuksista: millaisia kysymyksiä lukiessa heräsi, millaisia tunteita teksti herätti, mikä yllätti, miten luettu liittyi omaan elämään jne.

Parilukeminen on hyvä aloittaa lyhyillä teksteillä. Luokka jaetaan pareiksi siten, että suunnilleen samantasoiset lukijat muodostavat parin. Saman lukuparin kannattaa käsitellä useampi teksti tai kirja. Pari sopii ensimmäisestä pysähdys- ja keskustelukohdasta. Luetaan hiljaa yhdessä tai toinen lukee ääneen toisen kuunnellessa tekstipätkän. Keskustellaan tekstin sisällöstä ja sen herättämistä ajatuksista. Kun keskustelua ei enää synny, sovitaan seuraavasta lukujaksosta ja jatketaan lukemista. Opettaja kokoaa lyhyen tekstin luennan jälkeen yhteiskeskustelussa sitä ajatusten kirja, mitä teksti on luokan lukijoissa herättänyt. Havaitaan, että sama teksti herää eloon eri lailla eri lukijoissa.

Luokkaan hankitaan useita kirjoja, kaksi kuttakin. Pari valitsee yhdessä sitä kiinnostavan teoksen. Oppilaspari voi hankkia luettavaansa myös kirjastosta. Opettaja antaa aikataulun, jolla kirja luetaan: hän kertoo, missä ajassa kirjan on ol-

tava luettu ja millä tunneilla parit koontuvat keskustelemaan kirjasta. Suurin osa lukemisesta tapahtuu kotona.

Oppilaat tarvitsevat ohjausta kirjoista keskustelemiseen ja ajatustensa muistiin merkitsemiseen. Hyvä keino on ohjata oppilaita kirjoittamaan ajatuksensa tarralapuille, jotka kiinnitetään tekstiin. Lappu kiinnitetään sellaiseen kohtaan, jossa teksti on synnyttänyt uuden ajatuksen. Oppilaat ohjataan aktiiviseen vuorovaikutukseen tekstin kanssa: etsimään yhteyksiä, tekemään kysymyksiä ja tulkintoja.

Ohjeita oppilaille:

- ★ Etsi yhteyksiä ennakkotietojesi ja lukemasi välille.
- ★ Onko kertomuksessa jokin asia, joka tuo sinulle mieleen jotain omasta elämästäsi? Mitä teksti saa sinut ajattelemaan? Vertaa tekstiä aikaisemmin lukemaasi, kuulemaasi, näkemääsi.
- ★ Reagoi kirjan tyyliin, sen henkilöihin ja tapahtumiin.

★Mitä ajattelet päähenkilöistä ja heidän toiminnastaan? Miten kirjan juoni tempaa sinut mukaansa? Mitä pidät kirjailijan tyylistä, hänen tavastaan kertoa tarina?

★Tee kysymyksiä lukiessasi.

★Voitko osoittaa tekstistä kohdan, josta sinulle syntyi kysymys? Mitä mietit lukiessasi kyseistä kohtaa? Voitko näyttää kohdan, jossa olit hämmentynyt? Mikä sinua hämmentä? Keskustele kysymyksistä parisi ja muiden oppilaiden kanssa.

★Tee johtopäätöksiä parisi kanssa ja keskustele niistä. Vertaa niitä toisten pariin tekemiin johtopäätöksiin.

★Mitä ennustat, että tulee tapahtumaan? Missä kohdin tekstiä aloit päätellä niin? Mitkä ovat tekstin suuria ajatuksia?

★Tee yhteenvetoja lukemastasi.

★Kerro muutamalla lauseella, mistä tekstissä on mielestäsi kyse.

Lappuihin voidaan merkitä vaikka tietty koodi sen mukaan, millainen reaktio tekstiin on syntynyt. Koodin lisäksi kirjataan ajatus lyhyesti.

Esimerkkejä:

- ? Kirjataan kysymys, joka on syntynyt
- ! Mikä on yllättänyt?
Mikä on herättänyt tunteita?
- ▲ Kommentteja kirjan henkilöistä
- abc Kommentteja kirjailijan tyylistä
- T-I Teksti ja itse
- T-T Teksti ja teksti
- T-M Teksti ja maailma

Oppilas merkitsee tarralappuun T-I ja lyhyen selostuksen siitä, millainen yhteys tekstin kuvaamien asioiden ja omien kokemusten välillä on. T-T merkitsee, että luki ja löytää yhteyksiä johonkin toiseen tekstiin; samanlaisia teemoja, juonia, henkilöitä, rakenteita. T-M tarkoittaa, että luki ja löytää yhteyksiä esim. yhteiskunnallisiin tapahtumiin, aatteisiin ja ajan kohtaisiin puheenaiheisiin.

Mihin parilukemisen teho perustuu ja mihin sillä pyritään?

Viime vuosikymmeneltä lähtien on luetun ymmärtämisen jäsentämisessä suosittu konstruktivistista transaktionäkemystä, joka tähdentää erityisesti lukijan aktiivista osuutta tekstin tulkintaan. Sen mukaan luki ja luo tekstille oman merkityksen aikaisempien kokemustensa ja tietojensa, senhetkisen tilanteen, ja tarpeitensa sekä kielellisten tietojensa ja asenteittensa varassa. Viime aikoina tämä käsitys on monipuolistunut vielä siten, että ymmärtämisprosessia on alettu tarkastella sosiokonstruktivistisesti. Myös opetus suunnitelman perusteissa mainitaan oppimisen kannalta keskeisiksi asioiksi aikaisemmat oppimiskäsitykset ja sosiaalinen vuorovaikutus.

Parilukeminen on menetelmä, joka vastaa oppimiskäsityksen antamaan haasteeseen: se ottaa huomioon lukijan aikaisemmat kokemukset ja erilaisten lukijoiden välisen vuorovaikutuksen annin rakentamalla tekstin perusteella merkityksiä. Tieto rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, tunteiden kirjo kasvaa ja opitaan ymmärtämään erilaisia näkökantoja. Keskustelu luennan aikana avaa molemmille uusia näkökulmia tekstiin: nostaa esiin asioita, joihin ei itse kiinnittänyt huomiota; selkeyttää asioita, joita ei ollut ymmärtänyt; kertoo, miten joku toinen on tulkinut tekstiä omien kokemustensa valossa. Tekstin ymmärtämistä rakennetaan yhteisesti keskustelemalla.

Peruskoulun päättöarvioinnin kriteereissä oppilaalta edellytetään, että hän osaa keskustella sekä fiktiivisen että asiatekstin kanssa: kysyä, kommentoida, perustella, väittää vastaan jne. Oppilas siis uskaltaa ja osaa ilmaista oman lukijatekstinsä, miettiä tekstin merkitystä ja vastaavuutta omiin kokemuksiinsa ja ajatuksiinsa.

Parilukemismenetelmällä kehitetään oppilaan uskallusta ja taitoa ilmaista oma lukijatekstinsä. ■

Lähteet:

Harvey, S. & Goudvis, A. 2000: *Strategies that work*. Stenhouse Publishers. York, Maine.

Kaartinen, V. 1996: *Aktiivinen oppiminen – luki jaksi ja äidinkielen opettajaksi*. Turun yliopisto, Turku.

Linna H. 1999: *Lukuorni: Kirjallisuuden opetus ala-asteella*. WSOY, Porvoo.

Linnakylä, P. & Malin, A. & Blomqvist, I. & Sulkunen, S. 2000: *Lukutaito työssä ja arjessa*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Perusopetuksen päättöarvioinnin kriteerit. 1999. Opetushallitus, Helsinki.

Sanway, K. D. 1995: *Buddy Reading*. Heinemann. Porthsmouth, N. H.

Kirjoittaja on luokanopettaja, FM, opettajankouluttaja, oppikirjantekijä.

Kirjastoyhteistyö lukuharrastuksen tukena

Olemme kolmannelta luokasta asti käyneet säännöllisesti kirjastossa kerran kuukaudessa. Kolmannella luokalla opettajan osuus lukuinnostuksen herättämisessä oli suuri. Kirjaston lukuvinkkarin vierailu luokissamme lisäsi lukuhaluja. Itsekin kahlasimme lastenkirjallisuuden maailmassa. Heti alussa käytimme apuna oppilaitten omia kirjallisuuskokemuksia. Nopeasti löytyi suosikkikirjailijoita, joiden kirjoista pidimme keskustelutuokioita. Aina joukosta löytyi niitäkin, jotka olivat lukeneet meille tuiki tuntemattomia kirjoja, joita he sitten esittelivät meille muille. Jotkut innostuivat heti näistä uusista tuttavuuksista.

Eipä aikaakaan, kun kirjastonhoitajat ihmettelivät luokkiemme lainausinnostusta ja sanoivat lasten ryntävään kirjahyllyille kuin karkkihyllyille. Annamme suuren kiitoksen lähikirjastollemme Suutarilan kirjastolle, joka aina auttoi meitä saamaan tarvittavan määrän kirjoja esim. kirjallisuuspiiriin.

Kirjallisuuspiiri on innostava tapa saada yhdessä lukukokemuksia ja keino ohjata oppilaat keskustelemaan niistä. Lapset maikoilivat pitkinkin lattiota omissa piireissään ja nauttivat yhdessä luke-

misesta. Kirjallisuuspiiri imaisi mukaansa sellaisetkin lapset, jotka eivät niin kovasti innostuneet kirjastaan. Lopuksi kukin piiri esitteli oman kirjansa muille ja kertoi eriävätkin mielipiteensä kirjastaan.

Kirjasto auttoi meitä myös saamaan tarpeellisen määrän kirjoja lukiessamme koko luokka kokeilumielessä ääneen samaa kirjaa (*Kaupungin kaunein lyyli*). Lukiessamme oppilaat kirjasiivat muutaman kerran jo tapahtuneita asioita ja ennakoivat tulevia tapahtumia. Jatkaessamme kirjaa eteenpäin kävinme läpi, mitä oppilaat olivat ennakoineet.

Oppilaat voivat puolestaan palvella kirjastoa mm. antamalla kirjastolle kirja-arvostelujaan kaiken kansan nähtäväksi, tekemällä kirjainoksia, kirjoittamalla päähenkilökuvia (olemme mm. kirjoittaneet runoja kirjojen päähenkilöistä), suunnittelemalla kirjaan uuden kannen ja kokoamalla luokan mielikirjalistoja. ■

Kirjaterveisin Marjaana Palsio ja Kirsti Soini

Luokanopettajat

Siltanäen

ala-aste,

Helsinki

Harjoitustekstit luetun ymmärtämisen ohjaamiseen

Metsäjänis

Metsäjänis on yleinen kaikkialla Suomessa. Se elää metsissä, kuten nimestäkin voi päätellä. Metsäjänistä on kuitenkin vaikea nähdä, sillä se on liikkeellä pääasiassa öisin. Jäniksen jäljet on helppo tunnistaa. Suuret takajalat jättävät jäljet vierekkäin eteen ja pienemmät etujalat seuraavat isoja jälkiä peräkkäin. Takajalat ovat kuin karvaiset lumikengät, joilla metsäjäniksen on helppo loikkia kevyesti hangella uppoamatta. Metsäjäniksellä on noin 50 cm pitkä ruumis ja se painaa 2-6 kg. Metsäjäniksen turkin väri vaihtelee vuodenajan mukaan. Kesällä turkki on harmahtavan ruskea ja talvella valkoinen. Töpöhännän yläpuoli on aina valkoinen. Talvella pellon reunalla tai puutarhassa nähty ruskea jänis on metsäjäniksen sukulainen rusakko. Metsäjäniksellä on pitkät mustapäiset korvat ja tarkka kuuloaisti. Sen suuret silmät ovat sopeutuneet näkemään hämärässä. Ravinnokseen jänis käyttää kesällä monenlaisia mar-

joja, ruohoa, viljaa ja silmuja. Talvella se syö varpuja ja puuvartisia kasveja. Kun varvut peittyvät lumeen, metsäjänis jyrnsii puiden rungoista kuorta ja syö niiden pieniä oksia sekä kaadettujen mäntyjen latvoista kaarnaa. Metsäjänis ei tee pesää, vaan se synnyttää poikasensa johonkin suojaiseen paikkaan. Vastasyntyneet poikaset ovat karvapeitteisiä ja näkevät hyvin. Metsäjänis lisääntyy runsaasti. Se synnyttää 2-3 kertaa kesässä poikueen, jonka koko on 2-5 poikasta. Metsäjänis on siis nisäkäs. Yli puolet metsäjäniksen poikasista kuitenkin kuolee, sillä varikset, villiintyneet kissat ja pikkupedot saalistavat niitä. Osa poikasista menehtyy kylmään tai nälkään. Täysikasvuisten metsäjänisten vihollisia ovat ketut, kanahaukat, ilveksset ja huuhaajat. Nopeiden jalkojen ja suojaväriin ansiosta jänis pääsee kuitenkin pakoon vihollisinaan.

Jänis (helppolukuinen teksti)

Jäniksiä on kaikkialla Suomessa.

Ne elävät metsissä.

Jänis on 50 cm pitkä. Se painaa 2-6 kg.

Jäniksen turkki on kesällä harmaa.

Talvella se on valkoinen.

Jäniksellä on töpöhäntä ja pitkät korvat.

Jänis syö ruohoa, mustikan varpuja,

puiden pieniä oksia sekä kaarnaa.

Jänis synnyttää 2-3 kertaa kesässä.

Poikasia syntyy kerralla 2-5.

Jäniksen vihollisia ovat ketut, villikissat ja varikset.

Suojaväri ja nopeat jalat pelastavat usein sen hengen.

Tietotekstin avaaminen

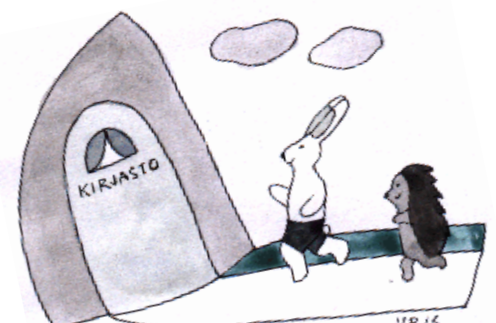
Nykymaailma on tulvillaan tietoa, jonka käsittelyyn oppilas tarvitsee työkaluja. Vaikka oppilas on oppinut alkuopetuksessa lukemisen perustekniikan ja luetun ymmärtämisen taitoja, on niitä tarpeen edelleen kehittää opettamalla erilaisia tietotekstin lukustrategioita. Kolmannella luokalla ympäristö- ja luonnontiedon tekstit muuttuvat aikaisempia vuosia vaikeammiksi. Viidennellä luokalla alkava historian opiskelu vaatii myös kehittyneempää lukutaitoa. Kriittistä medialukutaitoa tarvitaan koko ajan. Internet luo myös omat erityiset vaatimuksensa lukijalle.

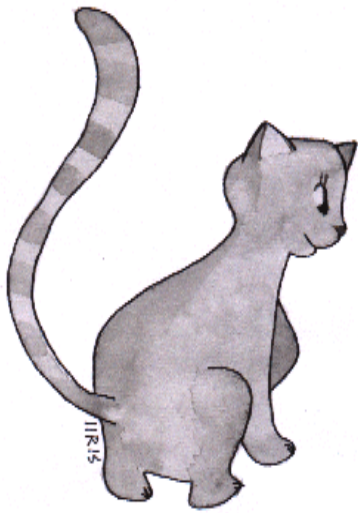
Tekstinavaamisen keinoja

- 1. Ennakointi:** Päättelä otsikon ja kuvan perusteella, mistä teksti kertoo.
- 2. Aiemman tiedon aktivointi:** Kokoa kaikki aiemmat tietosi kyseisestä aiheesta paperille (esim. mielilekartaksi, ranskalaisin viivoin, kuvina, kaaviona).
- 3. Silmäily:** Lue teksti silmäillen ja poimi siitä muutamia sanoja. Älä lue sanasta sanaan.
- 4. Kappaleisiin jako:** Jaa teksti kappaleisiin ja numeroi ne.
- 5. Otsikointi:** Anna kappaleille sopiva väliotsikko.
- 6. Käsittekartta:** Laadi tekstistä käsittekartta erilliselle paperille, vihkoon tai taululle. Kirjoita sivun keskelle kyseinen aihe ja ryhmittele sanan ympärille tärkeimmät tiedot tekstistä.
- 7. Ongelmakohdat:** Kirjoita ylös kaikki mieleesi nousseet kysymykset eli asiat, joita et ymmärtänyt.
- 8. Alleviivaus:** Alleviivaa tekstin tärkeimmät kohdat ja/tai sanat.
- 9. Sana- ja käsitelista:** Poimi tekstistä tärkeimmät tukisanat ja käsitteet. Selitä ne omin sanoin.
- 10. Kysymykset:** Laadi tekstistä kysymyksiä toisille oppilaille.
- 11. Tiivistelmä:** Kirjoita tekstin tärkeimmät asiat sisältävä lyhyt tiivistelmä. (Opettajalle: helppolukuinen teksti on yksi vastausvaihtoehto.) Voit myös kertoa tekstin sisällön keskustellen.
- 12. Kuvitus:** Piirrä tekstistä kuvia, joista ilmenevät tekstin tärkeimmät asiat (esim. juliste, sarjakuva). Voit myös jäljentää tai värittää valmiin kuvan.
- 13. Lisätiedon etsiminen:** Hae samasta aiheesta tietoa muista tiedonlähteistä (esim. oppikirjat, tietokirjat, taidejulkaisut, cd-romput, Internet).

Työskentelyehdotus: Tämän sivun keskellä oleva teksti peitetään esimerkiksi viivapaperilla ja kuvakehys jätetään oppilaan omien tarinoiden tai runojen virikkeeksi ja kehikseksi.

Runojen käsittelyminen

Hiiriä pyydystämässä

- Katsoppas kummaa, virkkoi Miiri,
- tuopa on oikein lystikäs hiiri,
sarvetkin päässä on sankarilla
juuri kuin pässillä puskurilla.
Oivan paistin ma siitä saisin,
kun siihen koskea uskaltaisin.

Se sarvekas vastaa: - Kaikki ne tässä
ovatkin hiiriä pyydystämässä!
Ylen tyhmä sä oot, sen huomaa kyllä,
näin kaunisko takki ois hiirellä yllä?
Ja jalassa näinkö kiiltävät saappaat?
Vai minut sä paistiksi suhusi
kaappaat!

Koetappa koskea, sarvilla pukkaan
ja kynteni isken pörrötukkaan.
Oon suurempi herra kuin hiiri
vainen,
min olen koppakuoriainen.

Immi Hellén: *Punaposki,*
Kultasuu - Runoarteita (2000)

Hiiren iltahuokaus

Taisin tehdä erheen
kun perustin perheen,
ei pennut pysy petissä
vaan surffailevat netissä
toisten kotisivuilla
pitkin maailman piiriä.

Voi meitä hiiriä!
Voi pikku Mick ja pikku Nick
ja Dick ja Pick ja Wick!
Ovat varmaan kiipelissä,
piipittävät eksyksissä:
missä ollaan, missä?

Missä Mick ja missä Nick
ja Dick ja Pick ja Wick?
Mihin loukkuun,
mihin koukkuun
jäi näiltä hännät kii -
piippii.

Klick!

Kirsi Kunnas:
Tiitiäisen tuluskukkaro (2000)

Tehtäviä:

1. Kumpi runoista on vanha ja kumpi uusi?
Kerro, mistä niin päätelit?
2. Valitse jompikumpi runoista ja tee seuraavat tehtävät.
 - Mitä värejä runosta tulee mieleen?
 - Piirrä runosta kuva.
 - Kirjoita tai kerro runon innoittamana kertomus.
Voit vaihtaa runon eläintä.

Runon käsittelyehdotuksia:

★Runot voi näyttää piirtoheittimellä oppilaille pari säettä kerrallaan ja oppilaat voivat ennakoida jatkoon tapahtumia.

★*Hiiriä pyydystämässä* -runossa kannattaa kesken lukemisen pohtia, mistä eläimestä voisi olla kysymys (*sarvekas, kaunis takki, kiiltävät saappaat, kynnet*)

Opettajalle runokeskustelun pohjaksi:

- ★ Millä sanoilla kuvailisit runon tunnelmaa?
- ★ Mitkä sanat tai lauseet kuvaavat runon ajatusta parhaiten?
- ★ Mistä runo kertoo? Mitä siinä tapahtuu?
- ★ Ketkä ovat runon henkilöitä? Millaisia he ovat?

Hiiriä pyydystämässä

- ★ Miksi luulet, että kissa erehtyy?
- ★ Miksi koppakuoriainen väittää olevansa suurempi herra kuin hiiri?

Hiiren iltahuikus

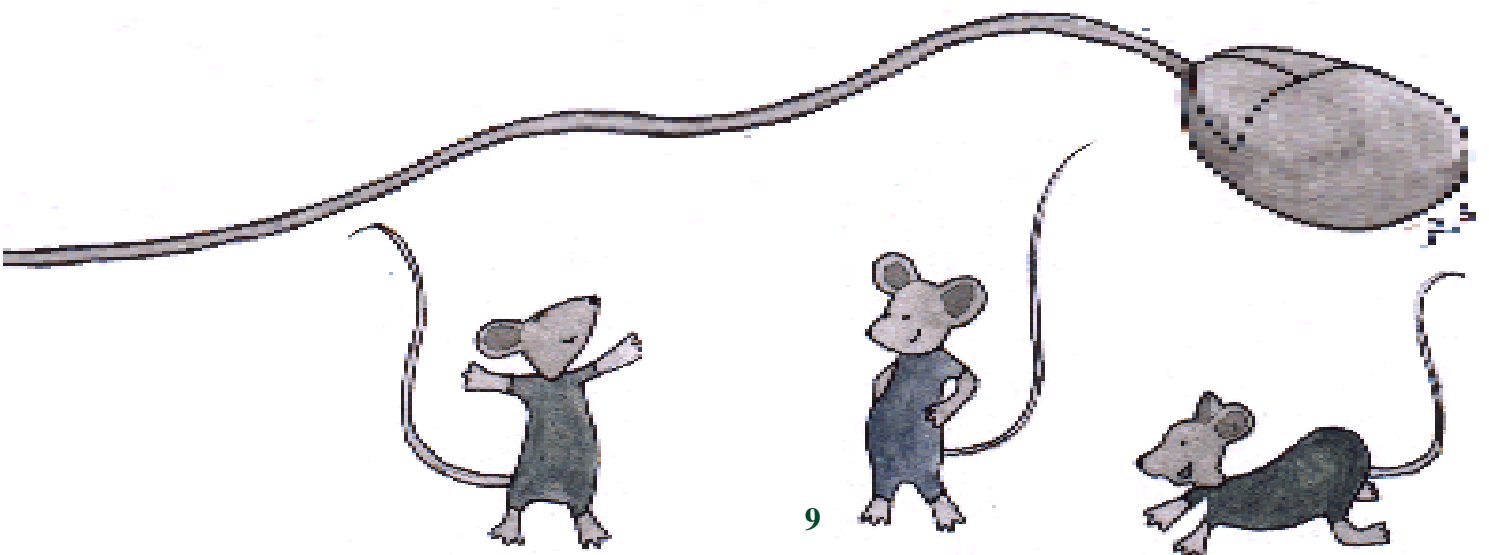
- ★ Miksi runon hiiri on niin turhautunut ja uupunut?
- ★ Miten pikkuiset hiiret voivat eksyä?
- ★ Miksi runoilija haluaa käyttää runossaan sanoja *loukkuun* ja *koukkuun*?

Lisävinkkejä:

★ Etsikää runoista loppusoinnut. Keksikää lisää. (Opettaja voi myös aluksi näyttää runot niin, että selkeitä loppusointusanoja puuttuu ja oppilaat keksivät niitä.)

★ Vanhasta uusi, sanoista runoksi:

Kerätkää keksimänne (tai runon) loppusoinnut taululle allekkain esim. taulun oikeaan reunaan. Keksikää kullekin riville säe, vaihtakaa tarvittaessa riimipareja tai niiden järjestystä.

Peruskieliopin ja oikeinkirjoituksen portaat

Opetusneuvos Pirjo Sinko

5–6 lk

- sanojen luokittelua tarkemmin
- aktiivin ja passiivin käsitteet, eri persoonat
- verbin aikamuodot
- tapaluokista perusasiaa: käsky- ja ehtomuoto
- sijataivutus (perussijat nimeltä)
- keskeiset lauseenjäsenet peruslauseissa (predikaatti, subjekti, objekti)
- pää- ja sivulauseiden erottaminen
- pilkun käyttö luettelossa ja lauseita erottamassa (pää- ja sivulauseen välissä)
- epäsuora kerronta
- erisnimien ja yleisnimien tarkempaa erottamista (paikanimet, tuotteet, kalenteriin liittyvät sanat, kielet, asukkaat, ammatit, rakennukset)
- lisää yhdyssanoista (esim. yhdysmerkin käyttö, -inen-loppuiset yhdyssanat, genetiivi-alkuisia yhdyssanoja)
- keskeiset lyhenteet
- kirjakielen ja puhekielen erottaminen (*me mennään, ne juoksi, lauserakenteet...*) ja niiden työnjako
- eräiden sanojen oikeinkirjoitus (ruuan, raa'an, sydämessä, enää, tulekaan, onpa, taiteilija, kirjoittaa..)

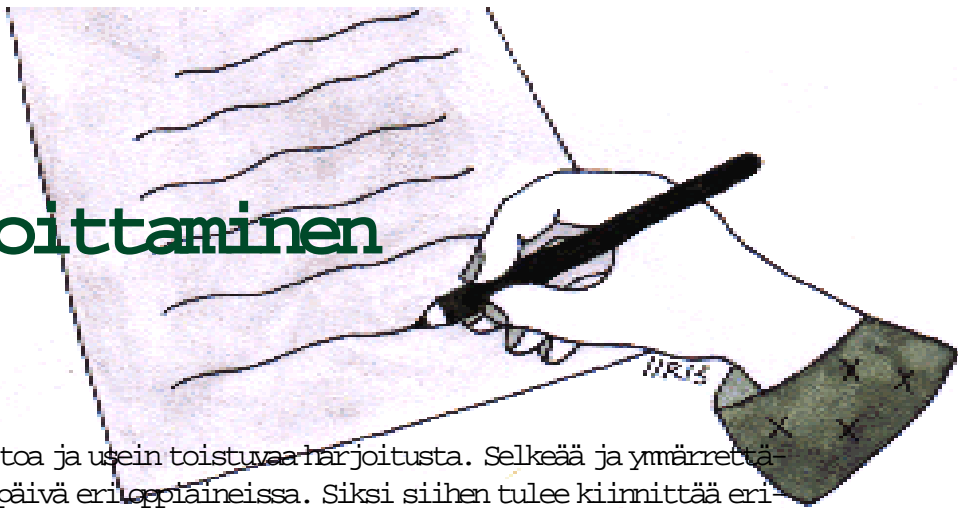
3–4 lk

- virkkeen päättövälimerkit
- (prototyypisten) sanojen luokittelua sanaluokkiin
- joidenkin sanaluokkien nimeämistä (substantiivit, adjektiivit, verbit, numeraalit)
- adjektiivien vertailua
- sanojen taivutusta (nominatit ja verbit), perusmuodon käsite
- yleisnimen ja erisnimen erottamista ja kirjoittamista (henkilöt, eläimet, paikat, kalenterisanat)
- perusyhdys sanojen kirjoittamista (konkreettisia ja nominatiivi-alkuisia)
- yhdysviivan käyttö helppoissa tapauksissa (linja-auto)
- repliikkien kirjoittaminen: repliikkiviiva ja lainausmerkit
- numeroiden merkitseminen ja kirjoittaminen (helpot tapaukset)

1–2 lk

- sanatason oikeinkirjoitus
- äänne-kirjain-vastaavuus
- iso alkukirjain tutuissa erisnimissä ja lauseiden alussa
- pisteen/päättövälimerkkien käyttöön totuttautumista
- käsitteet äänne, kirjain, tavu, sana, lause ja teksti
- aakkoset ja aakkosjärjestys

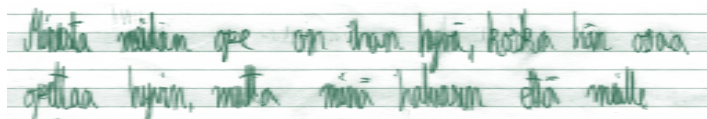
Käsin kirjoittaminen

Käsialan opettaminen

Miksi käsialaa vaaditaan?

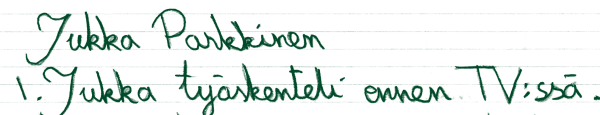
Käsiala vaatii jatkuvaa huoltoa ja usein toistuvaa harjoitusta. Selkeää ja ymmärrettävää käsialaa tarvitaan joka päivä eri oppiaineissa. Siksi siihen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Perusopetuksen luokilla 1–6 luodaan perusta oppilaan käsialalle. Tietokoneen käyttö tutkielmissa, projektitöissä sekä joissakin kirjoitelmissa tukee ja kehittää tulevaisuudessa tarvittavia tiedonkäsittelytaitoja. Luettava käsiala on perustaito tietokoneiden aikakaudellakin, sillä sitä tarvitaan läpi elämän.

Teksti liiantivistä, kaipaa huoltoa.

Luokat 1–2

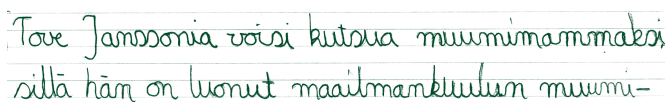
Heti alusta lähtien tulee ottaa huomioon oikeat kirjainmuodot sekä kirjainten sidonnat toisiinsa. Mallina toimivat Opetushallituksen antamat tyyppikirjaimet. Kirjainmuotojen on hyvä olla esillä luokassa, oppilaan pulpetin kannessa sekä kotona. Tyyppikirjaimet eivät ole välttämättä vanhemmille tuttuja, joten ne on syytä esitellä vanhempainillassa. Kun uusi kirjainmalli on opeteltu koulussa, sitä on hyvä harjoitella runsaasti sekä koulussa että kotona. Muista huoltaa ensin oma käsialasi kuntoon. Opettajan tulee tarkkailla säännöllisesti oppilaiden tuotoksia ja ohjata oikeisiin muotoihin, etteivät väärät kirjainmallit automatisoidu.

Käsialassa väärä kirjainmuotoja.

Luokat 3–4

Tyyppikirjaimet kerrataan joka lukuvuoden alussa. Kirjainmallien tulee olla oppilaan nähtävissä jatkuvasti. Vierasperäiset kirjaimet vaativat erityistä harjoitusta (b, c, d, f, g, q, w, x, z, å) vieraan kielen opiskelun alkaessa. Myös sidonnat vaativat jatkoarjoittelua. Opittua käsialaa tulee käyttää jatkuvasti kaikissa kirjoitustehtävissä, jotta se varmentuu ja oppilaan kirjoitusnopeus sekä -sujuvuus, kirjoitusrytmi, kehittyvät. Opettajan oman käsialan laatu ja systemaattinen käyttö on edelleenkin hyvin merkittävä, sillä se toimii tärkeimpänä mallina lapsille.

Hyvää käsialaa, muotoutumassa jo persoonalliseksi.

Luokat 5–6

Oppilaan käsiala muotoutuu vähitellen persoonalliseksi. Eri kirjaintyyppien tulee pysyä erillään (ei tekstaus- ja tyyppikirjaimia sekaisin). Jos oppilaalla on epäselviä ja vaikeasti luettavia kirjaimia tai sanoja tekstissään, ne tulee huoltaa kuntoon lisäharjoittelulla. Suositeltavaa on, että ainakin äidinkielen tehtävät tehdään käsialalla ja että myös opettaja käyttää mallikirjoitusta.

Kirjallisuuden keskeisiä käsitteitä

Juoni ja tekstin rakenne

1.-4. luokkien oppilaille juoni on sama kuin kertomuksen rakenne, 5.-6. luokilla puhutaan erikseen tarinan rakenteesta ja juonesta. Pohditaan asioiden syy- ja seuraussuhteita sekä mietitään kertomusten alkua, loppua ja kohokohtia. Juoni etenee usein aikajärjestyksessä. Etsitään kirjan mielenkiintoinen, yllättävä tai jännittävä käännekohta. Kirjailija suunnittelee tekstiään. Hän pohtii etukäteen juonen rakenteen ja asioiden esittämisen järjestyksen (tapahtumat kronologisessa eli aikajärjestyksessä, takautumina..) Rakenteeseen voi tutustua tutkimalla esim. kansansadun rakennetta päähenkilön toiminnan kautta.

Henkilöt

Hyvä kertomus rakentuu usein päähenkilön ympärille. Tarinan ymmärtämisen kannalta on tärkeää, että luki ja ymmärtää päähenkilön luonnetta, maailmaa, toiveita, mielentiloja ja ajatuksia. Tapahtumien todentuntuisuus riippuu siitä, miten hyvin kirjailija onnistuu kuvaamaan kirjansa päähenkilöä ja kertomuksen muita henkilöitä.

Miten kirjailija on kuvannut päähenkilöään? Millaisia päätelmiä luki ja voi tehdä kirjan henkilöistä näiden toiminnan ja puheiden perusteella?

Tapahtumapaikka ja -aika

Tarinan maailmaan sukeltaminen on sitä helpompaa, mitä paremmin kirjailija on osannut kuvata tarinansa tapahtumapaikkoja. Tapahtumapaikat vaikuttavat tunnelmaan ja kertomuksen henkilöihin ja heidän toimintaansa.

Tapahtumapaikan kuvauksella kirjailija luo myös tapahtuma-aikaa. Erilaiset ympäristöt herättävät mielikuvia tulevaisuudesta, toiset taas johdattavat menneisiin aikoihin. Kertomuksen juoni etenee ajassa, aika on siis oleellinen osateki ja kaikissa tarinoissa. Kirjailija saattaa kuitenkin liikkua ajassa vapaasti ja rakentaa kertomuksensa esimerkiksi takautumien varaan.

Näkökulma

Usein käytetään päähenkilön näkökulmaa kertomuksen tapahtumia esiteltäessä. Kertomus voi olla kirjoitettu minä-muodossa, jolloin kertomuksen päähenkilön ajatuksia-kin (sisäisiä mielenliikkeitä) voidaan kuvata. Jos kertomus on kirjoitettu kolmannessa persoonassa (hän-kertoja), voi kirjailijan näkökulma olla kaikkitietävä ja kaikkinäkevä.

Kirjailijan näkökulman pohtiminen auttaa oppilaita omien kirjoitelmien tekemisessä.

Tyyli ja tunnelma

Jokaisella kirjailijalla on oma äänensä: kieli ja tekstin sisältö vaikuttavat kirjailijan tyypilliseen tapaan kertoa, kirjailijan tyyliin. Luki ja valitsee lempikirjailijansa sen mukaan, miellyttääkö tämän tyyli vai ei.

Kirjailija luo erilaisin keinoin kertomuksen tunnelman: se voi olla surullinen, humoristinen, iloinen jännittävä jne. Myös sanavalinnat vaikuttavat tyyliin ja tunnelmaan.

Osuvat ja omaperäiset vertauskuviin perustuvat kielikuvat (metaforat) ovat kirjailijan ominaisuuksia. Paljon kaunokirjallisuutta lukeva oppilas rikastuttaa omaa suullista ja kirjallista ilmaisuaan alkamalla kuin huomaamattaan itsekin käyttää teksteissään kirjallista kieltä ja metaforia.

Kirjallisuuden lajit

Vuosiluokilla 5-6 tutustutaan kirjallisuuden eri lajeihin käsittelemällä romaanveja, satuja, runoja ja näytelmiä sekä lukemalla että itse kirjoittamalla. Romaneihin perehdyttäessä selvitetään eri lajien tyypillisimpiä piirteitä: mikä on tyypillistä salapoliisiromaanille, science fictionille, fantasia- ja päiväkirjamaanille. Käsitellään kirjallisuuden lajeja ja niiden ominaispiirteitä.

(Helena Linna 1999: *Lukuoppi*. WSOY, Porvoo.)

Kirjoittajan ohjaaminen

Helena Ruuska

Mikseivät kirjoitustunnit voisi alkaa samanlaisilla **alkuverryttelyillä** kuin liikuntatunti tai ilmaisetaitotunti? Kun tuntien alkuun tulee paljon **pieniä harjoituksia**, tyhjä vihkon sivu ei pelota. **Sanoilla leikkiminen** on sitä paitsi oppilaista yleensä hauskaa: "keksi lause, jonka kaikki sanat alkavat k:lla" ja heti perään vaikeampi "keksi lause, jonka kaikki sanat alkavat v:llä". Miten eri tavoin lihokkaan luokassa lause "mies käveli". Tai miten vivahteikkaasti voidaan korvata tylsä tulla-verbi lauseessa "opettaja tuli luokkaan".

Oppilaille on turha hokea, että kuvaile enemmän tai käytä ilmeikkäämpiä sanoja, ellei kuvausta ole järjestelmällisesti harjoiteltu ja sanasto kartutettu. Koulun tehtävä on kehittää ja rikastaa kaikkien oppilaiden kieltä. Taidot eivät kehity, ellei kielenkäyttöön kiinnitetä jatkuvasti huomiota. **Sanoista ja merkityksistä pitää keskustella** – myös muulloin kuin äidinkielen tunneilla. Suomen kielellä voi itkeä ja nauraa monin eri tavoin, mutta jokaiseen synonyymiin sisältyy kuitenkin merkitysvivahde. Näistä **vivahteista keskusteleminen** on myös kirjoittamisen opettamista. Oppilas saattaa kesken historian tunnin kysyä, mitä tarkoittaa "hän vei tiedon mukanaan hautaan". Silloin on loistava tilaisuus selittää tuo kielikuva.

Kuvattavaa on kaikkialla. Oman kengän kuvaamisesta tuskin kukaan voi luistaa sillä, että "emä tiiä millanen se on". Kun rapainen lenkkari on ensin kuvattu edestä ja takaa, niin vähitellen siitä voidaan kertoa kokonainen tarina: milloin se on hankittu, missä kaikkialla sillä on juostu, miltä se tuntuu, mihin se joutuu, kun varpaat eivät enää mahdu sisälle jne. Kun **kuvausta** on harjoiteltu **järjestelmällisesti pieninä annoksina**, oppilaiden teksteissä alkaa olla muitakin adjektiiveja kuin "kiva" tai "tyhmä". Sitä paitsi on hyvä muistaa, että kuvaus ei ole vain kertomusten rikkautta, vaan **hyvä asiateksti sisältää myös kuvauksia ja kielikuvia**. Niiden järjestelmällinen opiskelu palvelee kaikkien tekstilajien kirjoittamista.

Kirjoittamista kannattaa myös harjoitella. Harvoin kirjailija suoltaa kerralla valmiita tekstiä vaan hän hioo ja muokkaa sitä moneen kertaan. Miksi koulussa pitäisi kirjoittaa vain valmiita julkaisukelpoisia tekstejä? **Luonnosvihko** erilaisiin harjoituksiin ei ole ollenkaan huono idea. Korvatkoon se sitten kirjailijan muistivih-

kon tai tulitikkulaatikon kameran.

Kirjoittamaan oppii vain kirjoittamalla. Mutta kirjoitukset eivät saa jäädä pelkäksi vihkon täytteeksi! Oppilaiden olisi myös **opittava keskustelemaan omista ja toistensa kirjoituksista**. Prosessikirjoittamisen tapaan: **tee kysymyksiä parisii tekstistä** ja auta häntä näin eteenpäin. Kokonaan opettaja ei saa kuitenkaan heittää palautetta oppilaiden huoleksi. Myös hänen on uhrattava aikaansa oppilaiden kirjoitusten lukemiseen ja kommentoimiseen. Kieltä huolletaan aina niiltä osin kuin on opiskeltu kielenhuoltoa, eli Jeesus kirjoitetaan isolla alkukirjaimella myös uskontotunnilla sen jälkeen, kun on opittu, että erisnimet kirjoitetaan isolla.

Kielenhuollon lisäksi opettajan tulee kiinnittää **huomiota myös sisältöön: plussalla** voi merkitä **hyvät ilmaukset, kysymysmerkillä epäselvät kohdat** ja **huutomerkillä loistavat oivallukset**. **Loppuun** kannattaa kirjoittaa **kannustava** ja eteenpäin auttava **kommentti**: "Kertomuksesi juoni eteni ripeästi. Kerroit monipuolisesti päähenkilön rohkeasta toiminnasta. Kerro seuraavalla kerralla tarkemmin, missä kaikki tapahtui." Vähitellen oppilasta alkaa kiinnostaa, mitä hänen tekstistään tällä kertaa sanotaan. Ennen uutta kirjoitustehtävää hän voisi vilkaista edellisien teksteihin liittyvät kommentit, ja näin ohjaus kantaisi myös hedelmiä.

Kirjakieli opitaan koulussa. Se eroaa lapsille tutusta puhekielestä, ja siksi sen muotoihin on kiinnitettävä jatkuvasti huomiota. **Kielenhuollon vaaliminen** ja **sisällön kommentointi** toki teettävät opettajalle kotitöitä, mutta punakynän käyttö kannattaa, jos haluaa todella opettaa oppilaitaan kirjoittamaan. Kommentoidessaan opettajan pitää kuitenkin jatkuvasti teroittaa itselleen, että kirjoittajat ovat erilaisia. Laveus ei välttämättä ole hyve sen enempiä kuin niukuuskaan. Jokaisella kirjoittajalla on oma käsialansa – myös sisällöllisesti – ja sitä pitäisi ohjata eteenpäin.

PS. Eipä olisi hullumpi idea, jos opettaja joskus kirjoittaisi oppilaidensa kanssa, niin hän huomaisi, miten helppoa tai vaikeaa kirjoittaminen oikeastaan on. Sitä paitsi oppilaat ovat uteliaita lukemaan myös opettajan tekstiä! ■

Kirjoittaja on opettajankouluttaja, FL, oppikirjantekijä.

Kirjoittamisen ohjaaminen

Tekstinäytteet ovat neljäsluokkalaisten tyttöjen ja poikien kirjoitelmia. Opettajan kommentit on kiinnitetty oppilaiden tekstien viereen tarralapuilla. Tekstit on kirjoitettu vielä uudestaan koneella opettajan kommenttien jälkeen.

Päivä karpäsenä

Minä olen Jaakob. olen 10 vuotta. Kerran kun olin keittiössä niin mikro räjähti. Minä muutuin karpäseksi. Ensiksi ihmettelin sitten joutuin lähtemään karkuun kun äiti tuli karpäslätkän kanssa. Minä menin kouluun ja siellä joutui opettajan ja 16 oppilaan uhriksi. Heillä oli juri uskonnon tunti meneillään jossa kerrottiin miten Jesus ristiinaulittiin. Joku teki kahdesta kynästä ristin ja jotkut teroittivat kyniään sitten vasta tajusin enpelleet yrittävät ristiinaulitami-
nut. onneksi lukan ikkuna oli auki ja minä pääsin karkuun. Kun olin matkalla kotiin niin minulla oli kauhea nälkä onneksi minulla oli 16 markkaa taskussani. Pysähdyin lähimmälle. minä maksoin 16 markkaa ja sain hodarin. kioskin myyjä sanoi:
Hyvä käytöksinen karpäsenä. Minä söin hodarin. Kun menin kotiin ikkunan kautta sisään niin lensin äidin korvaan onneksi tulin toisesta korvasta ulos ja poks! ja muutuin pojaksi.

Tavuviivoja ei tule rivin alkuun, vain loppuun. Vuorosanaviiva rivin alkuun.

Tarkista oikeinkirjoitus:
- alkukirjain
- yhdyssanat

Lue tämä tekstisi vielä kerran. Olet unohtanut muutaman sanan ja pisteen. Korjaa lauseet kuntoon. (karpäslätkä on yhdyssana)

Tarinassasi on menoa ja meininkiä. Loppuratkaisu oli hauska ja taatusti omaperäinen. Muista se vuorosanaviiva rivin alkuun.

Päivä karpäsenä

Miten päädyit karpäseksi?

Kirjoita kirjakieltä; ei mut vaan minut. Puhekieli sopii vuorosanoihin.

Miten vuorosanat kirjoitetaan?

Jos alussa kerrot, miten jouduit karpäsen hahmoon, voit loppuratkaisuksikin keksiä muuta kuin heräämisen.

Päivä karpäsenä ja lentelin iloisena ympäriinsä, kunnes sammakko sai mut kielellään kiinni ja yritti syödä mut, mutta mä löin sitä vasaralla päähän ja sanoin sori vaan. Sitten mä jatkoin lentämistä ja tömäsini kovaa puuhun ja meni taju. Kun heräsin, pussassa väijyi ötökänappaja ja sai mut lasipurkkiin, ja sitten otin vasaran esiin ja löin lasipurin rikki. Sen jälkeen olin vaapa niin kauan kunnes joutuin vieräriin, ja pääsin loppulta pois vieräristä. Sitten heräsin ja huomasi että se oli vain uni.

Kaverini luona yö kylässä

Olin kerran parhaan kaverini luona yö kylässä. Ensimmäisenä päivänä olimme kalastus kaupassa. Ostamassa uistimia huomiseen kalastus päivään. Kun olimme saaneet juuri uudet virvelit. Ja kun olimme kotona illalla klo 12:30, katsoimme elokuvan ja menimme nukkumaan klo 02:00. Aamulla herättiin klo 05:00. Ja söimme aamu palan ja lähdimme kalaan. Klo 06:00 silloin han kalat syöparhaiten. Ja saimme paljon kalaa. Ja tulimme kotiin klo 14:00. Ja saimme ruuksi uunikalaa. Ja menimme ulos skeittaamaan. 2 tunniksi ja sitten oli jo nuka. Ja ruuan jälkeen menimme taas ulos. Skeittaamaan kunnes kello tuli 10:00. Minä ja kaverini mentiin kotiin.

Tarkista vielä oikeinkirjoitus, erityisesti kaksoiskonsantit.

Hei kalastaja! Etsi tekstistäsi neljä yhdyssanaa:
yö _____
kalastus _____
kalastus _____
aamu _____

Onnelliselle virvelin omistajalle! Lue tarinasi ääneen. Mieti vielä pisteiden paikat.

Miksi olitte kummitustalossa?

Jännittävää ja hyvin kirjoitettua!

Kummitustalossa

- Täällä on pelottavaa, kuiskasi Mari minulle. Olemme kummitustalossa saarella. Ai miksi? Koska Mari haluaisi voittaa pelkonsa. Tämä talo on hyvin pölyinen, vanha, likainen ja pelottava. Tarun mukaan täällä kummittelee. Minä en usko kummituksiin. Yhtäkkiä Mari huusi: - Aah! Tämä ei ollutkaan hyvä idea. Täällä kummittelee!! Mennään pois!
- Hyvä on. Hyvä on. Mennään pois, minä sanoin hermostuneeseen sävyyn. Sitten lähdimme ulos koko rakennuksesta. Sitten minä sanoin: - Mari, miksi me lähdimme? Sinähän tiedät ettei kummituksia ole olemassakaan.
- Joo, joo. Mutta minua tarttui nihkeä käsi olkapäästä. Se oli niin inhottavaa. Kuka se mutten oli? Tiedätkö sinä?
- En. Mutta minulla on epäily.
- Ketä sinä epäilet?
- Jussia, isoveljeäni.
- Miksi Jussi sinua kiusaisi? Mari kysyi.
- En tiedä, vastasin rehellisesti.
- Mutamaa päivää myöhemmin sain selville että se oli Jussi, isoveljeni.

Materiaalia vanhempainiltaan

1. vaihtoehto

Tarvittava materiaali:

- nimilaput
- kalvo, johon on kirjoitettu eri tekstilajeja: sanmalehti, aikakauslehti, Internet, runo, novelli, satu, dekkari, rakkausromaani, historiallinen romaani, fantasiakirja, scifi-kirja, sotaromaani, elämäkerta, tietosanakirja, tietokirja, eräkirja, sarjakuvalehti..
- tyhjiä kalvoja ja kalvokyniä

Tuokion eteneminen

- ★ Tullessa annetaan kaikille nimilaput, joihin jokainen kirjoittaa oman nimensä ja lapsensa nimen (riippuen siitä, kuinka tuntemattomia ollaan entuudestaan).
- ★ Jokainen valitsee tekstilajikalvolta, mitä tekstiä haluaa lukea tänä iltana.
- ★ Mennään pienryhmiin siten, että samaan ryhmään ei tule saman kirjallisuudenlajin valinnoita.
- ★ Ryhmissä perustellaan, miksi haluaa lukea juuri valitsemaansa tekstiä. Mietitään lisäksi hyviä kirjoja lapsille luettavaksi ja mieleen jääneitä kirjoja omasta lapsuudesta.
- ★ Ryhmissä pohditaan myös, mitä hyötyä lapsille on kehittyä mahdollisimman hyvin luki-joiksi. Kirjoitetaan syitä kalvolle.
- ★ Opettajan johdolla tarkastellaan ryhmien tuotoksia.

2. vaihtoehto

Tarvittava materiaali:

- liitutaulu ja liituja
- paperilappuja sekä magneetteja tai sinitarraa

Tuokion eteneminen

- ★ Opettaja esittelee vanhemmille luokan yhteiset lukutavoitteet.
- ★ Jokainen pohtii itsekseen vastauksia taululle vierekkäin kirjoitettuihin kysymyksiin ja kirjoittaa niitä lapulle:
 - Mikä on kirjallisuuden oppimisessa tärkeää?
 - Miten voin tukea lapseni lukutaidon kehittymistä?
- ★ Jokainen saa käydä kiinnittämässä ehdotuslappujaan kysymysten alle.
- ★ Tarkastellaan yhdessä taululle kiinnitettyjä kirjoitettuja ajatuksia. (Mitä on pidetty tärkeänä? Mitä tukikeinoja on keksitty? Mitkä niistä ovat käyttökelpoisimpia?)
- ★ Sovitaan yhteisistä keinoista lukuinnostuksen herättämiseksi ja lisäämiseksi.

Evääksi kotiin voi vanhemmille jakaa erilaisia kirjalistoja siitä, mitä kirjoja voi suositella kotona ääneen luettaviksi ja mitä eri-ikäisille lapsille itse luettaviksi.

Lue lisää:

Lukuhaste 7.-9. -luokkalaisille. Äidinkielen opettajain liitto 2001.

Kirjan ystävä. Kirjallisuuden menetelmäopas perusasteelle. Laatusana Oy 2001.

Ehdotus kirjeeksi vanhemmille

Arvoisat vanhemmat!

Äidinkielen ja kirjallisuuden taidot ovat tärkeitä koko elämän ajan. Niitä kartutetaan koulussa ja kotona ja molempien hyväksi voi tehdä paljon. Te vanhemmat olette merkittävässä asemassa lastenne taitojen ja innostuksen synnyttäjinä ja vaalijoina.

Äidinkielen taidot oppimisen perustana ovat tärkeitä kaikille lapsille. Siksi me opettajat toivomme, että luette lapsillenne ääneen vähintään 15 minuuttia joka päivä. Ääneen lukeminen ja luetusta keskusteleminen on varhaislapsuuden lisäksi erityisen hyödyllistä myös 1.–6. luokkien aikana. Lapsille kannattaa lukea hiukan vaativampia tekstejä, kuin mitä he itse valitsevat luettavakseen. Siten lapsi tottuu vaikeutuvaan tekstiin ja oppii kuulemansa ja kirjan kuvituksen avulla arvioimaan tekstin juonta ja keskeisiä asiakohtia. Samalla hän oppii uusia käsitteitä ja sanavarasto laajenee. Lapsi innostuu kyselyyn ja keskustelemaan uusista ja oudoista asioista sekä arvioimaan kuulemaansa. Hänen kuullun ymmärtämisensä paranee. Yhdessä lukeminen antaa pohjan vuorovaikutteiselle keskustelulle ja tärkeän mahdollisuuden olla lähellä.

Seuraavassa vanhempainillassa on tarkoitus lähemmin keskustella lukemisesta ja sen merkityksestä. Vanhempainilta järjestetään _____ .

Lukuterveisin lapsenne opettajat

Kieli on ajattelun, erilaisten viestien ymmärtämisen, oppimisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tärkeä väline. Kouluikänsä mennessä lapset tavallisesti hallitsevat äidinkielen äänteet ja keskeiset rakenteet. He osaavat käyttää kieltä vastavuoroisesti ja eri tarkoituksiin. Joillakin lapsilla on ongelmia lukemaan ja kirjoittamaan oppimisessa. Ne johtuvat erilaisista puheen ja kielen kehityksen vaikeuksista, joita ei voi selittää yksistään kehitystason perusteella tai nähdyn ja kuullun epätarkkuudella. Lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen taustalla on monia yhteen sovitettavia toimintoja, jotka vaikuttavat oppimisprosessiin. Vaikeuksien ilmetessä koululla yhteistyössä vanhempien kanssa on monia mahdollisuuksia auttaa lapsinäiden vaikeuksien yli.

Lisäideoita

Kannen virikekuva

- oppilaiden omien tarinoiden kirjoittamiseen
- kysymysten tekoon
- kielen rakenneharjoituksiin (esim. etsitään kuvasta verbejä, substantiiveja ja adjektiiveja ja tehdään lauseita)
- keskustelun pohjaksi (miksi lukeminen on tärkeää) oppitunneilla ja vanhempainilloissa

Sivu 6

- sanojen poistaminen tekstistä ja aukkotäydennys
- tekstin tietojen muuttaminen virheelliseksi ja virheellisten tietojen korjaaminen
- eri sanaluokan sanojen keksiminen (verbejä, substantiiveja ja adjektiiveja)
- jänis leikataan irti ja suurennetaan, oppilas piirtää tai maalaa sille elinympäristön erilliselle paperille

Sivu 7

- oppilas valitsee yhden kuvan ja esittää sen pantomiimina muille, jotka arvaavat, mistä kuvasta on kysymys
- kuvat leikataan irti ja oppilas rakentaa niistä uuden tarinan, joka kirjoitetaan tai kerrotaan
- jatkokertomuksen tekeminen kuvista suullisesti esimerkiksi pariharjoituksena
- opettaja laittaa muut oppilaat töihin ja lukee ääneen tekstin sellaisille oppilaille, jotka tarvitsevat tukea kuullun tai luetun ymmärtämisessä ja kokonaisuuksien hahmottamisessa (esim. dysfasia, Aspergerin oireyhtymä, luki-häiriöt)

Kirjallisuuden liittyviä nettiosoitteita:

www.lib.hel.fi/julkaisut/kirjakassi/

www.lib.hel.fi/kallio/sadut/

www.infoplaneetta.hyvan.helsinki.fi/

www.lukukeskus.fi/nuoret/

www.ouka.fi/kirjasto/teuvo.htm

www.tampere.fi/cgi-bin/satuhaku/

www.helsinki.fi/kasv/nokol/topelius

www.lysator.liu.se/runeberg/authors/

www.sci.fi/kalevala/

www.netlibris.net

Lukuvinkkejä

Ääneen luettaviksi koko luokalle (1-3 lk):

Dahl: *Matilda*, *Ilmarin ihmelääke*, *Kuka pelkää noitaa*

Ekkilä: *Esa ekaluokkalainen*

Kallioniemi: *Hikivuoren himuloikka*

Kirkegaard: *Kumi-Tarzan*

Keränen: *Soiperoisten maan kuningas*

Lindgren: *Melukylän lapset*; *Ronja, ryövärintytär*; *Mio, poikani Mio*

Salminen: *Mä en mene kouluun*

Somersalo: *Päivikin satu*, *Mestaritontun seikkailut*

Uspenski: *Fedja-setä*, *kissa ja koira*

Lasten luettaviksi (esim. 1-3 lk):

Dahl: *Taikasormi*, *Nilviöt*, *Iskä ja Darny maailmamestari*

Finne: *Kiljuset-sarja*

Huovi: *Urpo ja Turpo-sarja*, *Atte ja Nysä-Putte*

Jacobsson: *Lasse ekaluokkalainen*, *Lasse tokaluokkalainen*

Kallioniemi: *Rehurinteen ala-aste-sarja*

Lindgren: *Emeli-kirjat*, *Peppi-kirjat*, *Lotta-kirjat*

Palcheimo: *Tirlittan*

Parvela: *Ella-sarja*

Saarinen: *Maailman huonoin jalkapalloilija*, *Naurettava kirja* (novelleja)

Uspenski: *Fedja-setä-kirjat*

Ääneen luettaviksi koko luokalle (4-6 lk):

Adams: *Ruuhometsän kansa*

Kontio: *Kesällä isä sai siivet*

Lindgren: *Veljeni*, *Leijonamieli*

Martinheimo: *Isojalkainen poika*

Ranta: *Halti joitten mailla*, *maahisten majoissa*

Lasten luettaviksi (esim. 4-6 lk):

Aapeli: *Koko kaupungin Vinski*

Bumett: *Salainen puutarha*

Cooper: *Pimeä nousee-sarja*

Ende: *Momo*

Gardner: *Pasianssinysteerio*, *Enkelinysteerio*

Jalo & Jalo: *Pappilan ponityöt-kirjat*

Kallioniemi: *Ilmemies Topi*

Kurvinen: *Susikoira Roi-kirjat*

Martinheimo: *Tuhkanaama ja Taivaantakoja*

Montgomery: *Pieni runotyttö*

Nopola & Nopola: *Risto Rappääjä-kirjat*, *Heinähattu ja Vilttitossu-kirjat*

Pullman: *Universumien tomu-trilogia*, esim. *Kultainen kompassi*

Riikilä: *Pertsä ja Kilu*

Rowling: *Harry Potter-kirjat*

Vuorio: *Kultaraha nurkan alla*

Kirjava kukko on helpon ja hauskan lukemisen sarja, joka viihdyttää hyvin eri-ikäisiä luki joita. Muista myös kirjastojen äänikirjat.

Sisällys

Parilukeminen – uusi tapa lukea	3
Kirjastoyhteistyö lukuharrastuksen tukena	5
Harjoitustekstit luetun ymmärtämisen ohjaamiseen	6
Tietotekstin avaaminen	7
Runojen käsittelyminen	8
Peruskieliopin ja oikeinkirjoituksen portaat	10
Käsin kirjoittaminen	11
Kirjallisuuden keskeisiä käsitteitä	12
Kirjoittajan ohjaaminen	13
Kirjoittamisen ohjaaminen	14
Materiaalia vanhemmiltaan	16
Lisäideoita	18
Lukuvinkkejä	19

